

2. Mircea Eliade către A.G. (23. 7. 1939)

ZALMOXIS¹

REVUE DES ETUDES RELIGIEUSES

Rédaction: Str. Palade, 43 – București, III

23 iulie 939

Iubite Anton Golopenția,

Arșița asta m-a dat gata, și doctorul a izbutit să mă convingă să plec din București măcar pentru o săptămână. Plec cu inima îndoită. Nu ne-am putut vedea și n-am putut uita amândoi în fața unui pahar cu pelin imensa plictiseală a vieții.

Plec doar pentru cinci-șase zile. Trebuie să mă întorc, apoi, pentru a aranja faimoasa poliță². Termenul e la 4 august. I l-am spus lui Bădăuță³. I l-am spus, scris și telefonat de mai multe ori. Dacă trebuie, sunt gata să i-l și⁴ telegrafiez. Sau, și mai bine, să i-l reamintesc neconținut printr-un sistem drăcesc de televiziune.

Eu mai încerc o dată să-l văz înainte de a pleca în vârful muntelui. Dar sunt sceptic. Omul acesta are sămânță de feregă în mâna dreaptă, căci se face nevăzut după voie – sau are mână de mort, ca hoții, și el vede tot în timp ce noi nu vedem. A crescut enorm în ochii mei. În gând, îi zic „Nene Bădăuță”, „Coane”, încercând fel de fel de magii ca să-l apropiu. Dar vrăjitoria lui e mai tare. Am să vin cu matala în Făgăraș⁵ să mă învățați farmece mai aspre.

Până atunci – vrei să-i mai amintești de 4 august și de nervii mei?

Te îmbrățișează cu multă prietenie,

Mircea Eliade

3. Mircea Eliade către A.G. (12.2.1947)

Hôtel de Suède

31, rue Vanneau

Paris 7^e

Dragă Anton,

Zilele trecute, prof. Al. Rosetti¹ mi-a adus scrisoarea ta și pachetul cu „Zalmoxis”. Acum vreo lună de zile, Mihai Niculescu² mi-a comunicat cartea ta poștală în care îmi transmiteai aventura scrisorii lui Mitrany³. Probabil Mitrany îmi scrisese la vechea mea adresă din rue Madame. În orice caz, îndată ce-am cetit cartea poștală, i-am scris lui Mitrany la Princeton, adăugând un mic memoriu de titluri și lucrări. I-am spus lui Emil⁴ să facă același lucru, dar el ezită: zice că lucrările lui sunt inaccesibile americanilor, care pleznesc de sănătate. El nu scrie decât pentru nefericiți și neurastenici, ca noi, batrânii europeni.

Am primit mai demult, prin poștă, două publicații ale Institutului de Sociologie⁵. Pachetele trimise recent prin Externe n-au plecat cu trenul ministerial, ci cu vaporul. Așa mi-a spus Ciorănescu⁶. Herescu⁷ — căruia i-am comunicat salutările tale — îți mulțumește și te salută. Pe Mihai Niculescu îl caut, căci s-a mutat și el de curând și nu mi-a lăsat adresa, dar o voi găsi.

Inutil să-ți spun cât de mult îți sunt recunoscător pentru expediția volumelor „Zalmoxis”. (Lui J. Wach⁸ i-am scris acum câteva zile.) Am fost dezolat să aflu de la prof. Rosetti că România nu mai are deloc valută, ca să poată subvenționa apariția unui nou volum (circa 50.000 franci). Lipsa aceasta de valută este într-adevăr tragică. Atâtea bune intenții rămân irealizabile. Păcat. Ungurii au mai scos vreo trei cărți în primele 40 de zile ale anului 1947, iar la UNESCO, unde am câțiva buni prieteni, văd pe toate mesele „The New Hungary”. Confidențial, îți pot spune că la UNESCO poziția ungarilor este infinit mai bună ca a noastră. Sunt considerați biete victime ale fascismului și cultura lor e la modă. De altfel, atacurile au și pornit. În *La paix éternelle est-elle possible?* a unui domn Nemes⁹ (apărută la editura Nagel, ungurească), suntem maltratați ca pe vremuri. Am avut curajul să scriu toate acestea pe larg, lui Al. Rosetti, acum vreo două luni, atrăgându-i atenția că prestigiul nostru științific în Franța este grav amenințat, dar observațiile mele n-au avut nici o urmare.

Tot ce-am aflat despre tragedia țării mă deprimă, aproape mă paralizează. Mai avem, oare, dreptul să facem „cultură” într-un asemenea moment apocaliptic? Dar eu, din nenorocire, nu știu să fac altceva. Dacă aș fi avut o adevărată chemare religioasă, m-aș fi întors ca să mângâi pe agonici, cu vorbe, evident, căci vorbele bune nu le poate lua nimeni.

Eu continui lucrările începute și încep altele. Primele 600 pag. din vol. I al *Prolegomenelor*¹⁰ au fost predate editorului zilele trecute. Îmi mai rămân de scris vreo 200, ca să termin acest prim volum. Mi s-au făgăduit corecturile de la *Techniques du Yoga*¹¹ pentru 1 martie. (Tipografia franceză e o calamitate!) Un volumaș *Archétypes et répétition*¹², conceput ca un „avant-propos à la philosophie de l’histoire”, este lucrat pe jumătate. *Le problème du chamanisme*¹³, de vreo 50 pagini, este anunțat pentru numărul din iulie al „Revue de l’histoire des religions”. Iar pentru *Festschrift Coomaraswamy*¹⁴ de la Londra am scris un mic studiu „revoluționar” (ca paharul cu apă al etnografilor): „Durohama and the walking stream”. Studiu scris în ianuarie, dar deoarece e vorba de Anglia, va apare înaintea tuturor celorlalte.

M-am bucurat că prof. Al. Rosetti mi-a făcut cinstea să-mi ceară un volum pentru Fundații¹⁵ (i-am făgăduit *Prolegomenele*) pentru că, în felul ăsta, voi putea relua contactul cu publicul românesc, publicul meu, care mă interesează în primul rând. O tânără editură bucureșteană, „Boema”, mi-a cerut un volum. Le voi trimite un volum de scurte eseuri, *Glossarium*¹⁶, scris în Portugalia. Când voi scăpa măcar de o parte din manuscrisele mele inedite, voi începe să respir. Hârtia aceasta scrisă urlă ca să vadă și ea lumina tiparului. O port de câțiva ani cu mine și nu mai pot.

Mă bucur imens că, în curând, îți vei lua concediu și vei putea lucra pentru tine. O carieră universitară este astăzi, când Anton Dimitriu¹⁷ s-a urcat pe catedra

lui Titu Maiorescu, o obligație morală. M-am bucurat de asemenea aflând că Picky¹⁸ s-a însurat. Te rog să-i spui cât de rău mi-a părut că n-am putut să i-o spun acolo, la București. Am auzit că Dinu¹⁹ scrie un Augustin pentru Fundații. Asta ne-a dat curaj, lui Vuia²⁰ și mie, să ne anunțăm și noi cu un Platon (Vuia) și un Buddha (eu).

Îmi pare extrem de rău pentru tot ce îndură Mircea²¹ și familia lui. Oare nu există nici o ieșire?

Unul din studenții români de la Paris care, modest (pentru că se considera chemat pentru o viață științifică), semnează cu pseudonimul Gheorghe Ieremia²², a scris de curând și a trimis la București o piesă de teatru, *Aventură spirituală*. Dacă se va juca, să-mi spui și mie ce crezi.

Dragă Anton, pun capăt acestei scrisori în care ți-am vorbit de multe fără să-ți pot spune aproape nimic. Îți urez rezistență, sănătate și puțin noroc, ca să poți duce toate lucrările la bun sfârșit. Omagii soției.

Te îmbrățișez cu prietenic.

Mircea

Note și comentarii

Mircea Eliade (1907–1986), istoric al religiilor, scriitor și filozof, se va stabili ulterior în Franța și apoi în Statele Unite. Împreună cu A.G., el face parte din grupul de tineri intelectuali regrupați în jurul revistei „*Criterion*” de către P. Comarnescu și din grupul de prieteni care îi numără, alături de ei, pe Brutus Coste, Victor Rădulescu-Pogoneanu, Mircea Vulcănescu.

1. Eliade către A.G. (c.p., [24.8.1936])

AFG. Scris cu cerneală pe o carte poștală (recto). La data acestei scrisori, A.G. se afla la Leipzig cu o bursă de studii.

2. Mircea Eliade către A.G. (23.7.1939)

AFG. Scris cu cerneală pe o foaie cu antet (recto). Plicul nu s-a păstrat.

¹ Inițiată de către M. Eliade la București, revista „*Zalmoxis*” va fi publicată în continuare la Paris.

² Polița de care este vorba ar putea fi legată de cheltuielile pentru apariția revistei „*Zalmoxis*”.

³ Prozator, memorialist și eseist, Alexandru Bădăuță (1901–1983) a lucrat la Ministerul Propagandei, întemeind cinematografia documentară românească și Oficiul Național de Turism. A fost Comisar general al expoziției Fundației Regale la Londra în 1938 (expoziția conținea standurile prezentate în 1937 la Porte Maillot cu prilejul Expoziției Internaționale de la Paris). Schimbul de scrisori cu A. Golopenția și o prezentare detaliată a lui A. Bădăuță apar în *Rapsodia epistolară* I, p. 48–49.

⁴ În text, și *i-l*.

⁵ În vara anului 1939 mulți dintre monografiști se aflau la Școala Normală din Făgăraș, lucrând la redactarea studiilor care urmau să fie incluse în monografia Drăgușului. E cazul Ștefaniei Cristescu, pe care A.G. o vizitează acolo în această perioadă (cf. *Rapsodia* II, p. 514–515).

3. Mircea Eliade către A.G. (12.2.1947)

Dos. 40.002, vol. 112, f. 232–234. Scrisoarea a fost publicată în *UC*, p. 382–384. A.G. care participase ca expert în cadrul delegației României la Conferința de Pace îi întâlnise la Paris pe Mircea Eliade, Emil Cioran, Mihai Niculescu, Brutus Coste și Titu Rădulescu-Pogoneanu, care emigraseră.

¹ Alexandru Rosetti (1895–1990), lingvist și filolog român, profesor universitar la București, era pe atunci director la Editura Fundațiilor Regale. El va deveni membru al Academiei Române (1948), al Academiei Regale Suedeze de Științe și *Doctor Honoris Causa* al Universității din Lyon. A.G. îi trimisese prin el lui M. E. câteva numere din „Zalmoxis”. Nu am reușit să aflăm cartea poștală pe care A.G. o scrisese lui M. E. cu acest prilej.

² Poet și prozator, Mihai Niculescu (1909–1994) se stabilise la Paris (1943–1956), unde venise inițial în calitate de corespondent la „Universul”, trecând ulterior la Londra, și colaborând la postul de radio BBC. Am reprodus în *UC*, la p. 384 respectiv 385 două scrisori trimise de M.N. lui A.G. la 15.2 și 18.2 1947.

³ Este vorba despre David Mitrany (1888–1975), istoric și politolog britanic de origine română, autor între altele al teoriei funcționalismului în relațiile internaționale. David Mitrany este unul din cei trei semnatari de recomandări pentru obținerea de către A.G. a bursei Rockefeller în Germania. A.G. i se adresase în această perioadă, rugându-l să-i recomande unor universități americane pe care acesta urma să le viziteze pe M. Eliade și Emil Cioran. Am publicat, în *UC*, trei scrisori ale lui D. Mitrany către A.G. datate 3.5.1946 (p. 354), 23.11.1946 (p. 376–377) și 23.12.1946 (p. 378–379).

⁴ Este vorba de Emil Cioran (1911–1995), pe care A.G. îl cunoscuse la Biblioteca Universitară din București, și care călătorise în Germania în perioada în care A.G. se afla la studii la Berlin și Leipzig ca bursier Rockefeller. Din 1937, E.C. se afla la Paris, inițial venit în vederea pregătirii unei teze de doctorat, ulterior stabilindu-se în Franța și publicând eseuri filozofice. Cf., pentru corespondența lui E. Cioran cu A.G., *Rapsodia* I, p. 158–165.

⁵ Este vorba despre Institutul Social Român din București, condus de D. Gusti. Asociația pentru Știința și Reforma Socială, înființată de D. Gusti în 1919 se transformase, în 1921, în Institutul Social Român, care regrupa cca 100 de personalități din țară și din străinătate în secțiile agrară, financiară, comercială, industrială, juridică, administrativă, politică, igienă socială, demografie, culturală, teorie politică și socială, politică externă, sociologie, probleme feminine. Cf. *Sociologi români*, p. 222.

⁶ Este vorba de Alexandru Ciorănescu (1911–1999), istoric literar și filolog român, stabilit în ins. Tenerife (Canare), profesor universitar în Franța, Italia,

Anglia etc., autor al unui dicționar etimologic al limbii române și al unei bibliografii a literaturii franceze din secolele 16–18, membru de onoare al Academiei Române (1991). Cf., pentru corespondența lui cu A.G., *Rapsodia I*, p. 166–171.

⁷ Este vorba de Nicolae Herescu (1903–1961), poet, prozator, traducător și eseist, profesor universitar de istorie a literaturii latine la București (1935–1945), fondator al Institutului Român de Studii Latine (1937), președinte al Societății Scriitorilor Români (1939–1944), director al Fundațiilor Culturale Regale (1940–1944). În 1944 N.H. se stabilește la Lisabona, trecând ulterior în Franța

⁸ A.G. i-l recomandase în 1946 lui Joachim Wach pe Mircea Eliade, îndemnându-l pe acesta să-i trimită o listă de lucrări. Joachim Ernst Adolphe Felix Wach (1898–1955), rudă cu compozitorul Felix Mendelsohn Bartoldy, profesor al lui A.G. la Universitatea din Leipzig, specialist care a introdus distincția între istoria și filozofia religiilor, va emigra în S.U.A. fiind succesiv profesor la Universitatea Brown (1935–1946) și la Divinity School de la Universitatea din Chicago (1945–1955), unde a devenit șeful Catedrei de Istorie a Religilor. Mircea Eliade va ajunge astfel la Universitatea din Chicago.

⁹ Volumul lui Louis Nemès se intitula *La paix éternelle est-elle une utopie?* (Nagel, 1946).

¹⁰ Eliade se referă la Prolegomenele de istorie a religiilor începute la Oxford în 1940, care vor fi publicate sub titlul *Traité d'histoire des religions* (Paris, 1949).

¹¹ *Techniques du Yoga* apare la Paris în anul 1948.

¹² Cartea a apărut sub titlul: *Le Mythe de l'éternel retour. Archétypes et répétition* (Paris 1949).

¹³ Sub titlul *Le Chamanisme et les techniques archaïques de l'extase*, cartea dedicată acestei teme va apărea la Paris în anul 1951.

¹⁴ De Ananda Kentish Coomaraswamy (Kumaraswamy, 1877–1947), filozof și metafizician, istoric și interpret al culturii indiene în S.U.A., M.E. se apropie prin interesul pentru cultura și filozofia indiană.

¹⁵ Al. Rosetti conducea încă Editura Fundațiilor Regale.

¹⁶ *Glossarium* e amintit în *Jurnalul portughez* al lui M.E.

¹⁷ Eliade scrie *Dimitriu*. Ar putea fi vorba de Anton Dimitriu (n. 1905), profesor și publicist, care publicase lucrarea *Valoarea metafizică a rațiunii* (1933) și, mai puțin probabil, de Anton Dumitriu (1905–1992), filozof și logician român, profesor universitar la București.

¹⁸ Pic, Pick, Pichi, Piky sunt nume sub care e cunoscut între prieteni Victor Rădulescu-Pogoneanu (1910–1953), participant la cercetările monografice, ajutor al lui A.G. în perioada șefiei de cabinet a acestuia la Ministerul Instrucțiunii (1932–1933), care va lucra ulterior la Ministerul de Externe, devenind diplomat de carieră și, după 23 August 1944, va fi arestat, murind în închisoare.

¹⁹ Este vorba de Constantin Noica. Filozof și eseist, C.N. (1909–1987), care fusese în contact cu cercetările Școlii sociologice de la București, nu a devenit „monografist”. Studiile sale din volume cum ar fi *Pagini despre sufletul românesc*

(1944), *Rostirea filozofică românească* (1970), *Creație și frumos în rostirea românească* (1973) pot fi însă util comparate cu cercetările monograficilor preocupați de Spiritual în cadrul campaniilor gustiene.

²⁰ Este vorba despre Octavian Vuia (1914–1989), eseist și memorialist, fiu al etnografului Romulus Vuia. O.V. își pregătise doctoratul în Germania sub îndrumarea lui Martin Heidegger (1940–1947). Stabilizat în Franța în 1947, el devine cercetător la CNRS și se numără printre membrii fondatori ai Centrului Român de Cercetări din Paris în care va activa, alături de Mircea Eliade, Paul Costin Deleanu, Horia Stamatu, Emil Cioran, Leontin Jean Constantinescu etc. între 1949–1989. Volumul despre Platon nu a apărut, autorul consacrandu-i însă studiul *Ambiguitatea adevărului la Platon*.

²¹ Mircea Vulcănescu (1904–1952), filozof, economist și sociolog, membru de frunte al Școlii Sociologice de la București, fusese arestat a doua oară după 1945 și a murit în închisoare în anul 1952. În declarația sa din 10.11.1950, A.G., arestat la rândul său ca martor în procesul Pătrășcanu, scria: „I-am [lui L. Pătrășcanu] vorbit cu prilejul uneia din audiențele în interes de serviciu despre fostul meu coleg de asistență la catedra de Sociologie, Mircea Vulcănescu, și despre fostul Președinte al Cercului Bănățenilor din București, Petre Nemoianu. Ambii au fost Subsecretari de Stat sub regimul Antonescu. Am atras atenția asupra faptului că cel dintâi, fost multă vreme Directorul Oficiului de Studii al Ministerului de Finanțe, a fost de fapt un referent de oficiu de studii cu grad de subsecretar, că al doilea are o atitudine pozitivă față de Uniunea Sovietică în lucrările lui bazate pe experiența din vara 1939 sau 1938, când prezidase o delegație economică trimisă la Moscova. Și rugam ca să [se] cerceteze cazurile lor” (*UC*, p. 286–287).

²² Gheorghe Ieremia este în mod evident pseudonimul lui Mircea Eliade (al cărui tată se numea Gheorghe Ieremia și își schimbase numele în Eliade).